Ankara Üniversitesi
SBF Dergisi,
Cilt 80, No. 2, 2025, s. 397-404
Türkçe

Kitap İncelemesi / Book Review
DOI

KİTAP İNCELEMESİ*

Klevis Kolasi, *Uluslararası Politikanın Yapısal Teorisi*,
Siyasal Kitabevi, 2016, 304 sf.

Klevis Kolasi tarafından 2016 yılında Ankara Üniversitesi'nde doktora tezi olarak hazırlanan ve aynı yıl Siyasal Kitabevi tarafından yayımlanan *Uluslararası Politikanın Yapısal Teorisi*, Uluslararası İlişkiler (Uİ) teorisine, özellikle de yapı-fail kavramsallaştırmalarının oluşturduğu meta-teorik tartışmalara önemli bir katkı sunmaktadır. Üç ana bölüm, yedi kısım ve on dokuz alt başlıktan oluşan bu çalışma, Bilimsel Realizm (ya da Eleştirel Realizm) perspektifinden hareketle, Kenneth Waltz ve Alexander Wendt'in yapı kavramsallaştırmalarını eleştirel bir yaklaşımla inceleyerek özgün bir senteze ulaşmaktadır. Çalışmanın temel amacı, sosyal ontoloji ile yapı kavramının nedenselliği arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve Bilimsel Realizm temelinde geliştirilen bir yapı kavrayışının uluslararası politikanın yapısal teorisine yönelik sonuçlarını incelemektir. Bu doğrultuda eser; Waltz ve Wendt'in yapı kavramlarına eleştirel bir yaklaşım getirerek güç ya da düşünce dağılımına indirgenmeyen, ilişkisel ve nedensel bir uluslararası yapı kavramsallaştırmasının imkanlarını araştırmaktadır.

Eserin öne çıkan en dikkat çekici yönlerinden biri, Anglo-Sakson akademik camiada yoğunlaşan uluslararası politikanın teorisi ve meta-teorik tartışmalarına Türkçe literatürde de özgün bir katkı sunmasıdır. Bu çalışma, Türkiye'deki akademik yazına uluslararası ilişkiler teorisinde teorik bilgi üretimi alanında yeni bir perspektif kazandırması açısından değerlidir.

Uİ disiplininde yapı kavramsallaştırması ilk kez Waltz, ardından Wendt tarafından sistematik bir biçimde ele alınmıştır. Waltz ve Wendt'in uluslararası politika teorilerinde, uluslararası sistemin süreklilik gösteren ve bu nedenle aktörlerin davranış ve eylemlerini şekillendiren yapı kavramı merkezi bir öneme sahiptir. Ancak uluslararası politikanın teorileştirilmesi ve açıklanmasında yapı kavramına verdikleri öneme rağmen, Waltz ve Wendt farklı yapı anlayışlarından

* Makale geliş tarihi / Received date: 02.11.2024
Makale kabul tarihi / Accepted date: 17.06.2025
Yazar email: almammadov@ankara.edu.tr

yola çıkarak birbirinden ayrışan yapısal analizler geliştirmişlerdir. Wendt'e göre Waltz'un uluslararası politika teorisinin temel eksikliği yapısalcı olması değil, yeterince yapısalcı olmamasıdır. Kolasi ise, Wendt'in bu eleştirisine katılmakla birlikte, onun da benzer bir hataya düştüğünü öne sürmektedir. Kolasi'ye göre, Wendt, Waltz gibi uluslararası yapının anarşik olduğunu kabul etmekte; ancak anarşinin nesnel bir durumdan ziyade devletlerin kavrayışlarından kaynaklanan sosyal bir inşa (paylaşılan bir inanç) olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, Kolasi'ye göre yapı kavramı, hem Waltz'ın yapıyı analitik bir araç olarak kullandığı teorisinde hem de Wendt'in yapıyı aktörlerin öznelerarası anlamlarına indirgediği teorisinde nesnel nedensellikten yoksun biçimde kavramsallaştırılmıştır.

Bilimsel Realist bilim felsefesine dayanan Kolasi, Wendt gibi, dünya politikasını açıklamak için yapılan herhangi bir analizde uluslararası politikayı oluşturan varlıkların (yani fail ve yapının) doğası ile aralarındaki ilişkiler üzerine belirli ön kabuller ve varsayımların kaçınılmaz olduğu tespitinden yola çıkmaktadır. Bu ontolojik varsayımlar, teorilerin açıklama derinliğinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Ancak, Uİ disiplininde hâkim olan pozitivist yaklaşımlar ve buna karşıt olarak gelişen yorumsamacı gelenekler nedeniyle ontolojiye dair bu varsayımlar, genellikle "nasıl bilebiliriz" sorusuna odaklanarak epistemolojik kaygılara indirgenmiştir. Kolasi, bu temel sorunu teorik ve meta-teorik düzeyde ele alarak, teorilerin açık veya örtük olarak benzer ontolojik ön kabullere (örneğin anarşi veya epistemik/dilsel yanılsama gibi) dayandığını ortaya koymakta ve bu sınırlılığı aşmayı amaçlamaktadır. Örneğin, Neorealistler sistemi maddi kapasitelerin dağılımı üzerinden tanımlarken, Neoliberaller bunu maddi kabiliyetler ve kurumların bir bileşimi olarak görmekte, Konstrüktivistler ise yapıyı düşüncelerin dağılımı üzerinden anlamlandırmaktadır. Farklı yaklaşımlar arasındaki bu varyasyonlara rağmen, tüm teorilerde anarşi kavramı, teorik analizlerin ve yapı kavramsallaştırmalarının başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir.

Kolasi'nin bu bağlamdaki en önemli katkısı, yapı ile eşdeğer kabul edilen ve çoğu yazar tarafından (Wendt hariç) eleştirel bir gözle değerlendirilmeden kullanılan anarşi kavramını Bilimsel Realizm çerçevesinde "ilişkisel bir sosyal ontolojinin" sunduğu imkanlarla yeniden ele alması ve uluslararası ilişkilerin yapısının hiyerarşik boyutunu açığa çıkarmasıdır. Kolasi'ye göre, eşitsiz ilişkiler ve işlevsel olarak farklılaşmış aktörler ve güç ilişkilerinden oluşan uluslararası sistemin yapısı, aslında anarşik değil, hiyerarşiktir. Sosyal ilişkilerin yalnızca anlamlara ("anarşi, devletlerin ondan ne anladığıdır") indirgenemeyen maddi bir boyutu olduğunu öne süren Kolasi'nin ifadesiyle, "hiyerarşi, sosyal ilişkilerin ne yaptığıdır" (s. 231); yani, hiyerarşi, aktörlerin kavrayışlarından bağımsız bir nedensel etkiye sahip olan sosyal ilişkilerin aldığı biçimden kaynaklanır.

Kitabın "Uluslararası İlişkiler Teorisinin Sosyal Ontolojisi ve Bilimsel Realizm" başlıklı ilk bölümünde, teorinin ve gerçekliğin doğası ile nedensellik olgusu ele alınmaktadır. Bu bölümde, pozitivist ve yorumsamacı ontolojilerin sınırlılıkları tartışılarak, Bilimsel Realizm'in yapı kavramsallaştırmasına yaklaşımı açıklanmaktadır. Bilimsel Realizm'e göre, sosyal bilimlerin amacı, çıplak gözle görülmeyen ancak sosyal yapıyı belirleyen temel "ilişkiler, süreçler, mekanizmalar ve yapıları" kavramlaştırmak ve soyutlama yoluyla görünür kılmaktır. Bu yaklaşım, olaylardan ziyade mekanizmalara ve yapılara odaklanan bir ontolojik analiz gerektirir; bir olguyu açıklamak ise, o olgunun nedensel yapısını ortaya koymak anlamına gelir. Ancak, gerçekliği yalnızca gözlemlenebilen olaylara indirgeyen Hume'cu ampirizm (pozitivizm) çerçevesinde, nedensellik yalnızca yasa benzeri düzenlilikler olarak kabul edilir, bu da "bilinebilir olanın yalnızca tecrübe edilebilir olandan ibaret olduğu" yönündeki epistemolojik yanılgıyı doğurur.

Pozitivist yaklaşıma karşı çıkan yorumsamacılar (postpozitivistler) ise, sosyal dünyayı "kurallar ve anlamların dünyası" olarak görür ve bu nedenle açıklamanın ancak aktörlerin öznelerarası dünyasını anlayarak mümkün olduğunu savunurlar; bu, Kolasi'nin ifadesiyle, "dile, söyleme ve kültüre" dayalı bir açıklamayı gerekli kılar. Bu bağlamda, sosyal gerçekliğin, söylem içinde inşa edildiğini öne süren dilsel dönüşle birlikte, analiz odağı ticaretten/tüccarlara, savaştan/savaşçılara ve siyasaldan/siyasetçilere ya da aktörlerin kavrayışlarına kaydırılmıştır. Pozitivist bakış açısına göre gözlemler dışında, yorumsamacılar içinse söylem ve anlamlar dışında "anlamlı" bir gerçeklik bulunmadığı için, bu iki yaklaşıma göre, "altta yatan yapılar ve mekanizmalar ya bilinemezdir ya da yalnızca analitik birer araçtır." Sonuç olarak, her iki yaklaşım da ontolojiyi, yani var olanı, epistemolojik kaygılarına indirger: pozitivistler "ampirik yanılgıya", yorumsamacılar ise "dilsel yanılgıya" düşerler. Bu perspektifler çerçevesinde, nedenselliğin yalnızca aktörlerin eylemlerine ve onların kavrayışlarına dayandığı varsayılır. Örneğin, Siyasal Realist gelenek nedenselliğin kaynağını büyük devlet adamları ya da nesneleştirilmiş bir devlet yapısında görürken, Liberalizm, bireylerin rasyonel tercihlerini bu bağlamda ön plana çıkarır. Benzer biçimde, sosyal gerçekliği aktörlerin öznelerarası anlamlarından oluşan bir sosyal inşa olarak değerlendiren Konstrüktivizm, nedenselliği de ortak fikirler, alışkanlıklar ve söylemlerden türetme eğilimindedir.

Uİ'de, iki bilim felsefesi arasında bir "orta yol" olarak görülen Bilimsel Realizm, aslında hem gerçekliği yalnızca gözlemlenebilir olgulara indirgeyen pozitivistlere hem de sosyal gerçekliği tamamen öznelerarası anlamlarla sınırlayan yorumsamacılara karşı bir duruş sergiler. Bilimsel Realizm, dünya hakkında sahip olduğumuz bilgi (geçişli düzlem, *transitive realm*) ile bilginin nesnesi olan dünya (geçişsiz düzlem, *intransitive realm*) arasında belirgin bir

ayrım yapar. Bu yaklaşıma göre gerçeklik, katmanlı ve farklılaşmış bir yapıya sahiptir. Bilimsel Realizm, bilimsel bilginin mümkün olması için iki temel varsayımı öne çıkarır: birincisi, algılarımızdan ve yorumlarımızdan bağımsız bir gerçekliğin var olduğu, ikincisi ise gerçekliğin katmanlı ve derin bir doğaya sahip olması gerektiğidir. Bu bağlamda, rakip bilimsel teoriler, bilginin "geçişli" nesnesine yönelik farklı epistemolojik yaklaşımlar sergilediklerinden birbirlerinden ayrılır. Ancak, bu teorileri rakip kılan asıl etken, aynı "geçişsiz" nesneye dair bilgimizi derinleştirmeye çalışmalarıdır.

Bilimsel Realizm, açıklayıcı yapılar, üretici mekanizmalar ve temel ilişkilerin, gözlemlenen fenomenlerden hem ontolojik hem de zaman açısından bağımsız ve hatta bazen çelişkili olabileceğini vurgular. Nedensel mekanizmalar ile gözlemlenen olaylar arasındaki bu farklılık, Roy Bhaskar'ın "ampirik", "olgusal" (fiili) ve "reel" düzeyler arasındaki ayrımın temelini oluşturur. "Olgusal" (fiili) düzlem, gözlemlenip gözlemlenmediğine bakılmaksızın meydana gelen olayları ifade ederken, "ampirik" düzlem bu olaylara dair deneyim ve yorumlarımızı içerir. "Reel" düzlem ise ampirik düzeyde gözlemlenen olayları doğuran altta yatan yapılar ve mekanizmalardan oluşur. Bilimsel Realizm'in sunduğu bu katmanlı ontoloji anlayışı, yapı ile fail arasındaki ilişkilerin kavramsallaştırılmasında önemli sonuçlar doğurur.

Kolasi'ye göre, Wendt her ne kadar yapı-fail ilişkisini kavramlaştırma konusunda Roy Bhaskar'ın bilimsel realist yaklaşımına dayandığını iddia etse de, aslında Antony Giddens'in yapılanmacı yaklaşımına daha yakındır. Giddens'in yapılanma teorisi, Bhaskar'ın Toplumsal Eylemin Dönüşümsel Modeli gibi, sosyal teoride toplumsal yapı kavrayışlarının yetersizliğine duyulan bir hoşnutsuzluktan doğmuştur. Giddens, yapının insan eylemine "dışsal" bir unsur gibi, yalnızca bireysel girişimleri kısıtlayan bir şey olarak görüldüğü pozitivist ve işlevselci bakış açısına şiddetle karşı çıkar. Bununla birlikte, yapılanma teorisi yapıyı ve failin eylemlerini ayırt etmeyi zorlaştıran yorumlamacı bir bakış açısını benimsediği için vaadini tam anlamıyla gerçekleştirememiştir.

Giddens'in yapılanmacı yaklaşımına göre sosyal yapı, anlamları oluşturan ve davranış biçimlerini onaylayan "kurallar" ile aktörlerin sosyal prosedürleri değiştirme kabiliyetini ifade eden "kaynaklar"dan oluşur (s.104). Bu bağlamda, yapı, faili kısıtlayıcı bir unsur olmaktan çok, davranışı mümkün kılan ve yönlendiren bir nitelik taşır. Dolayısıyla, sosyal kısıtlamalar faillerin sahip olduğu anlamlardan bağımsız, ayrı bir kısıtlayıcı güce sahip değildir. Kısaca, Giddens'te yapı ve nedensellik, nesnel bir gerçeklikten ziyade, öznelerarası bir gerçeklik olarak paylaşılan anlamlardan ibarettir. Ancak, Kolasi'nin de belirttiği gibi, bağımlılık ve hiyerarşi gibi eşitsiz güç ilişkilerinden oluşan sosyal ilişkiler, faillerin kavrayışlarından bağımsız bir nedensel etkiye sahiptir ve bu nedenle

asimetrik bir ilişki olarak davranışa ve anlamlara indirgenemez. Örneğin, insanlar özgür iradeleriyle bir eylemde bulunduklarını düşünebilir (örneğin, Reformasyon Çağı'nda hakiki din uğruna savaşlara katılmak), ancak bilinçli eylemleri, kavrayışlarından bağımsız olarak var olan belirli toplumsal koşullar altında şekillenir (feodal ilişkilerin ve onları meşrulaştıran kültürel değerlerin krizi gibi).

Bilimsel realistlere göre yapı, nedensel güçlere sahip sosyal ilişkilerden oluşur ve bu ilişkiler, bilinçli eylemi belirli (eşitsiz ve zamansal olarak farklılaşmış) bağlamlar içinde konumlandırdığı için aktörlerin davranışlarından analitik olarak önceliklidir. Bhaskar'ın belirttiği gibi, insanlar çekirdek aile kurumunu yeniden üretmek için evlenmez ya da işçiler kapitalizmi devam ettirmek için rızalarıyla emeğini satmazlar. Ancak, insanlar bu tür toplumsal ilişkilere farklı gerekçelerle (örneğin aşık olmak, hayatta kalmak, iş bulmak gibi) bir kez dahil olduklarında, ya bu bağımlılık ilişkilerini bilinçsizce yeniden üretirler ya da bilinçli olarak onları dönüştürmeye çalışabilirler. Bu örneklerde, aile ve kapitalizm gibi toplumsal yapılar, insan eylemlerinin hem "amaçlanmayan sonucu" hem de "zorunlu koşulu" olarak ortaya çıkar.

Bu doğrultuda, yapı ve faili birleştiren Giddens'in yaklaşımının aksine, bilimsel realistler, yapı ve failin ontolojik olarak ayrı ve farklı özelliklere sahip olduklarını kabul ederler ve bu iki gerçeklik düzeyinin nasıl birbirine bağlandığını açıklamaya çalışırlar. Bilimsel realizmde, yorumsamacıların yapı ile özdeşleştirdiği kültür ve pratikler, aslında yapısal olarak konumlanmış "arabulucu kavramlar" olarak tanımlanarak yapı ile fail arasında bir köprü işlevi görür. Yazara göre, arabuluculuk, bireylerin bulundukları konumda üstlendikleri faaliyetler veya pratiklerle ilgilidir; bireylerin bilinçli eylemleri bu pratikler düzeyinde gerçekleşir.

Sosyal pratiklerin yapılarla aynı düzeyde ele alınmamasının bir diğer nedeni ise "zamansallık" kavramıyla ilgilidir. Yapılar, geçmişteki eylemlerin ürünüdür ve zamanla oluşur. Yapıların zaman içinde farklı ve yeni özellikler kazanması, bilimsel realizmde "ortaya çıkma" (*emergence*) kavramıyla açıklanır. Örneğin, yeni bir yapı oluştuğunda, bu yapı onu oluşturan unsurlardan bağımsız ve özgün bir nitelik kazanır (örneğin, suyun özellikleri, onu oluşturan hidrojen ve oksijene indirgenemez). Ortaya çıkma kavramı, uluslararası sistem gibi daha karmaşık düzeylerin, daha temel toplumsal ilişkilerden türemiş olsalar da bu ilişkilere indirgenemeyeceğini ifade eder.

"Uluslararası Politikanın Ontolojisi" başlıklı ikinci bölümde, Uİ teorilerinde yapı-fail tartışmasının ele alınışı irdelenmektedir. Uİ'de nedensellik, anlama ve açıklama ayrımları bağlamında değerlendirilen bu tartışma, çoğunlukla gerçekliği ampirizme veya anlamlara indirgeme eğiliminde olmuştur. Kolasi'ye göre, özellikle pozitivizmin etkisinde gelişen bu

sınırlandırma ilk kez Waltz ile aşılmaya çalışılmıştır. Waltz, teoriyi gerekli kılan iki ana nedeni şöyle özetlemektedir: Gerçeklik ampirik düzenliliklere, açıklama ise yasa-benzeri önermelere indirgenemez. Waltz bu doğrultuda yapı kavramını ortaya koyarak uluslararası politikanın ontolojisini genişletici ilk adımı atmıştır (s. 136). Ancak Waltz, aşmak istediği indirgemeciliği sadece bir metodoloji sorunu olarak gördüğünden, teorisinde yapı ontolojik bir gerçeklikten yoksundur. Yapıyı devlet davranışlarını ve düzenlilikleri açıklamaya yardımcı olan analitik bir kavram (kullanışlı bir araç) olarak ele alması, onun yapı anlayışını sosyal yapıları yasa benzeri düzenlilikler olarak gören Parsonscu işlevsel-yapısalcılıkla uyumlu hale getirmektedir. Dolayısıyla yapı kavramının şeyleşmesi (toplum ve tarih dışında bulunan analitik bir kavram olarak görülmesi) "faillerin yapının taşıyıcısı konumuna" indirgenmesine yol açmaktadır.

Uİ'de yapı-fail sorunsalının ontolojik bir sorun olarak tartışılması ise ilk kez 1987'de Wendt tarafından ortaya konulmuştur. Wendt, yapı-fail sorunsalının yalnızca analiz düzeyleri üzerinden bir metodoloji sorunu olarak incelenmesinin sınırlılıklarını göstermiştir. Ona göre, analiz düzeyleri kavramı, pozitivizmin hâkim olduğu Uİ disiplininde yalnızca analitik bir araç olarak ele alınmış ve gerçekliğin derin, farklılaşmış ve katmanlı boyutu göz ardı edilmiştir. Bu çerçevede yapı kavramı, disiplinin pozitivist ve yorumsamacı bilim felsefelerinin etkisi altında, Neorealizm'de görüldüğü üzere kapasiteler dağılımına indirgenmiş veya Konstrüktivizm'de olduğu gibi düşünceler dağılımıyla eşdeğer tutulmuştur.

Kolasi'ye göre, Wendt bilimsel realizmin yapı kavrayışını yanlış yorumlamıştır. Yani, Wendt hem sosyal yapıyı "kültüre" indirgemiş hem de sosyal ve maddi olanı birbirinin tam karşıtı olarak görmüştür. Wendt'teki temel sorun, yapının faillerden ve faillerin ona yüklediği anlamlardan bağımsız bir varlığa ve nedensel etkiye sahip olmamasıdır. Maddi ve düşünsel faktörler arasında bir ayrım yapan Wendt, yapı kavramını kurallar ve kaynaklardan oluşan bir set olarak kabul etse de (tıpkı Giddens gibi), kaynakları ihmal etmiştir ve uluslararası sistemin "anarşik" yapısının aktörlerin "anarşi" hakkındaki kavrayışlarından türetildiği sonucuna varmıştır. Ancak, Kolasi'ye göre ataerkillik, eşitsiz güç ilişkileri, üretim ilişkileri ve bağımlılık gibi hiyerarşik ilişkiler, öznelerarası anlamlara indirgenemeyecek yapısal ilişkilerdir. Kolasi, Wendt'in Waltz'tan daha güçlü bir yapı teorisi geliştirmeyi amaçlamasına rağmen, yapıya failin yorumlarından bağımsız bir nedensel etki atfetmeyi başaramadığını ifade eder.

"Yapısal Uluslararası İlişkiler Teorisini Yeniden Düşünmek: Bir Senteze Doğru" başlıklı üçüncü bölümde, Kolasi uluslararası politika analizinde yapı kavramsallaştırmasının nasıl ele alınabileceğini tartışmaktadır. Yazar, Waltz'un

"konumsal" yapısalcılık modelinin "ilişkisel" yapısalcılık modeli ile birleştirildiğinde, sosyal ve yapısal bir uluslararası politika teorisinin mümkün olabileceğini göstermektedir. Uİ teorisyenleri, anarşi söylemini verili kabul ederek, büyük güçlerin yapısal olarak üstün ve işlevsel açıdan farklılaşmış olduklarını göz ardı etmişlerdir. Diğer bir ifadeyle, hiyerarşik ilişkiler anarşi söylemi ile örtülmüştür.

Kolasi'ye göre, Waltz'un anarşik düzeni, modern uluslararası sisteme değil, eşitsiz ve hiyerarşik ilişkilerin bulunmadığı avcı-toplayıcı toplumlara daha uygundur (s. 224). Buna karşın, büyük güç sistemi eşitsiz ilişkilerden ve işlevsel olarak farklılaşmış aktörlerden oluşur ve bu sistemde aktörlerin özel ayrıcalıkları ve sorumlulukları vardır. Ayrıca, egemenlik ilkesi anarşinin mantıksal bir sonucu değil, olumsal ve tarihsel bir olgudur; "egemenlik, merkezi otoritenin yokluğundan çok, karşılıklı tanıma gibi inşacı pratiklerden doğmuştur" (s. 230).

Kolasi'ye göre, modernitenin bir ürünü olan işlevsel farklılaşma ekonomik mantığın, dikey farklılaşma ise teritoryal mantığın öne çıkmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, Kolasi için uluslararası sistem bir yandan devletler sistemi, diğer yandan ise kapitalist sistemden oluşur. Sistemin yapısı, bu iki yapı arasındaki ilişkilerin nasıl düzenlendiğini gösteren ilişkiler setinden meydana gelmektedir ve bu ilişkiler güç ilişkilerine dayanır. Kısaca Kolasi'ye göre yapı, esasen dikey farklılaşma (hiyerarşi), işlevsel farklılaşma ve kapasitelerin dağılımı gibi tabakalaşma biçimlerine yol açan güç ilişkileriyle ve yapının maddi boyutunu oluşturan jeo-teknik kabiliyetlerle tanımlanır. Bu anlamda, yapının derin özü "düzenleyici ilke" değil, güç ilişkileridir.

Waltz'un yapı çerçevesine atıfla, Kolasi yapının hiyerarşi, işlevsel farklılaşma, güç dağılımı ve jeo-teknik kabiliyetlerden oluştuğunu belirtir. Roller, kurallar ve konumlandırılmış pratikler gibi kurumlar ise, yapı ve devletler arasında arabulucu işlevi gören yapısal faktörlerdir (s.241). Yapının farklılaşmış ve tabakalaşmış niteliği, sosyal ilişkilerden kaynaklanan farklılaşmış konumlar ve dağılımlardan gelir. Bu yaklaşıma göre devlet, farklı siyasi ve toplumsal güçlerin çatıştığı bir alan olmakla birlikte, bu güçlerin çıkarlarına indirgenemeyen bir toplumsal ilişkiler bütünüdür. Devletin failliği ve kişiliği meselesi ise hem kitapta hem de yazarın sonraki çalışmalarında daha detaylı ele alınmıştır.

Özetlemek gerekirse, Kolasi'ye göre temel mesele, iç ve dış politikayı birleştirecek bir kuram geliştirmektense, tarihsel süreçte toplumsal ilişkilerden türeyen ancak birbirine indirgenemeyen özellikler kazanan bu iki farklılaşmış ontolojik alanın nasıl bağlantılı olduğunu gösteren bir kuram geliştirmektir. Ancak bu çalışmanın sınırları nedeniyle kitapta sadece uluslararası alanın teorisi ele alınmıştır. Çalışma, hiyerarşik yapı anlayışına dayanan Bağımlılık Okulu ve Dünya Sistemi Teorisi gibi Neo-Marksist yaklaşımları dışarıda bırakmıştır.

Yazara göre, bunun temel teorik gerekçesi, bu iki teorinin, incelikli argümanlarına rağmen, devletler sistemine kapitalizmden ayrı bir nedensellik atfetmemeleridir. Başka bir ifadeyle, anarşi varsayımı burada kapitalizmle yer değiştirmiştir. Bu durumda yapılması gereken, kapitalist sistemi uluslararası politika teorisinden dışlamak değil, devletler sisteminin hiyerarşik yapısı ile nasıl bir etkileşim içinde olduğunu kavramsallaştırmaktır.

Klevis Kolasi'nin kitabı, yapı-fail sorununun bilimsel realizmin bilim felsefesi çerçevesinde kavramsallaştırılmasının uluslararası politikanın yapısal teorisi üzerinde nasıl bir etki yaratabileceğine dair ufuk açıcı bir anlayış ve derin bir açıklama sunmaktadır. Bu nedenle, kitap, uluslararası politika hakkında analiz yapmak isteyen tüm uluslararası ilişkiler öğrencileri için temel bir kaynak niteliğindedir.

Son olarak vurgulanması gereken bir husus, Kolasi'nin çalışmasının, disiplinde sıkça dile getirilen "teori ve kavramların merkezde üretilip çevrede tüketildiği" söylemine önemli bir istisna oluşturmasıdır. Çevre ülkesi olmanın getirdiği saf teori üretimine yönelik bilinçli ya da bilinçsiz isteksizliğin aşılmasında bu eser, öğrencilere ilham verici bir örnek sunmaktadır.

Rasul Almammadov
Ankara Üniversitesi